

Türkiye Bilimler Akademisi'nin "Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları" adlı çalışmasında; "İnsanların çoğuna güvenilebilir mi?" sorusuna 1991 değerler araştırmasında, ülkemiz deneklerinin sadece yüzde 10'u "Güvenilebilir" demiştir. Bu durum 10 kişiden 9'unun güvenilmez demesi sonucunu vermektedir. Bu oran, 43 toplum içinde en düşük ikinci orandır.

1997 araştırmasında bu oran yüzde 6.5'a düşmüştür. Son altı yıl içinde 3-4 kişi daha insanlara güvenini yitirmiştir. 1000 kişiden 935'inin "ötekilere güvenilmez" dediği bir toplumda yaşamın nasıl yaşanılır hale getirileceğini düşünmek en birinci çalışma olmalıdır.

İkinci bir soru da "Genel olarak baktığımızda şu anda ülkemiz kendi menfaatlerini gözetken az sayıda çıkar grupları tarafından mı yoksa tüm halkın çıkarları gözetilerek mi yönetilmektedir?" biçiminde sorulmuştur. Bu soruya 1991'de "Kendini gözetken az sayıda çıkar grubu" yanıtını verenlerin oranı yüzde 52 olarak bulunmuştu. 1997'de bu yanıtı verenlerin oranı yüzde 76'ya çıkmıştır. Altı yıl içinde toplumun dörtte biri daha "Ülkemiz kendi menfaatlerini gözetken çıkar grupları tarafından yönetilmektedir" diyenlere katılmıştır. Son bir yıl içinde ortaya çıkan çete olaylarından bu rakamın nereye çıkacağını tahmin etmek olası.

Üçüncü soru "Çok az istisna dışında, hiçbir kamu görevlisi rüşvet ve yolsuzluğa karışmaz" olarak sorulmuştur. Buna evet diyenlerin oranı yüzde 5 ile sınırlı kalmıştır. Deneklerin yüzde 68'i kamuda çalışanların hepsinin ya da çoğunluğunun yolsuzluk yaptığı kanısını, yüzde 28'i de yolsuzluk yapanların sayısının az olduğunu ama istisnai olmayacağı kanısını belirtmiştir. Önemli olan, oranın kendisi değil toplumun hangi kanıyı belirttiğidir.

Söz konusu üç ahlak değerinde ortaya konan somut değişimler çok düşündürücüdür. Bu durum toplumun birbirine güvenini ne denli yitirmiş olduğunu ortaya koyar nitektedir. Birbirini güvenilmez bulan, ülkenin kendi menfaatlerini gözetken çıkar grupları tarafından yönetildiğine inanan, kamu görevlilerinin rüşvet ve yolsuzluğa bulaştığını düşünen bir toplumun bireyleri dayanımcı, verimli, mutlu olabilir mi?

Çevremize ve dünyamıza göz attığımızda görürüz ki biyosfer kendi kendini yöneten bir sistemdir. Üzerine fazla yük binerse binlerce yıldan bu yana yaptığı gibi kendini yenileyemez. Bilim insanları şu anda biyosferin üstündeki yükün, kaldırabileceğinin sekiz on kat fazlası olduğunu tahmin ediyorlar.

20. yüzyılın başında yeryüzünde 1,6 milyar insan yaşıyordu, şimdi bu rakam 5,5 milyar; pek yakında 6 milyar olacak; yüzyılın başında toplam küresel hasıla 60 milyar dolardı, şu anda sadece bir güne ait küresel ekonomik hasıla 60 milyar dolar.

Yeryüzünde sınırlı olan içme suyu mevcudu sabit. 20. Yüzyılın başlarında insanlar, yılda 1000 kilometreküp su tüketirlerdi. Şimdi bu miktar 3500 kilometreküptür. Ormanların yok edilmesi de yağın yağmur miktarını etkiliyor ve nüfus fazlası nedeniyle zaten var olan içme suyu krizi artıyor. Düşünülenin aksine bir takım teknolojik çözümler, biyosferin kendini yenilemesini getirmez. Biyosfer ancak hem nüfus hem de ekonomik büyüme sabit kalırsa kendini onarabilir. Dünyada insanlar "İyi de, liderlerimiz var, bu onların sorumluluğu" biçiminde düşünmeye eğilimlidirler. Bu beklenti bir nevi zihinsel durgunluk yaratır.

Nesneler kendi başlarının çaresine bakamazlar. Nesneler kendi iradeleri ile değişemezler. Bilmeliyiz ki insanlık artık çevresini dolanarak atlatamayacağı sorunla karşı karşıyadır.

İnsanlar eğitim kurumları ve yayınlar aracılığıyla alışkanlıklarının sonuçları hakkında bilinçlendirilmeli. İnsanlar, ancak kendi başlarına bir sonuca vardıklarında davranış kalıplarını değiştirirler.

Berlin duvarı yıkıldığında batı dünyası müthiş sevinmişti. O zaman Jacques Causteau şunları söylemişti: "Bu büyük hatadır; piyasa ekonomisi gezegene herşeyden daha fazla zarar veriyor. Çünkü herşeyin bir fiyatı var ama hiçbir şeyin değeri yok. Çevreye uzun vadede verilen zarar bugünkü piyasanın fiyatlandırma mekanizmasının bir parçası olmadığı için, gelecek kuşakların ödeyeceği bedel denklemin iki tarafında da yer almıyor"

Tarihin en büyük çıkar savaşı, kaynak tüketicilerinin dirençle karşılaşmayan saldırısıyla sürdürülmektedir. Bütün toplumlara "insanlık değerlerini" bırakmaları "yeni tüketim değerlerini" benimsemeleri dayatılmaktadır. Amaç insanların verimli, mutlu yanlarının bırakılarak çok daha fazla tüketmek için yaşamaya yönlendirilmesidir.

Bencil ve tüketim toplumunda aydın ve entellektüellerin yeni rolü, söylenmeyi söylemek, gösterilmeyi göstermek, gerçekliğin hasılat rekoru kırması beklenen filmlerde kendine yer bulabilecek ya da TV ekranına sıkıştırılamayabilecek olan parçası üzerine konuşmaktır.

Başka bir anlatımla günümüzde aydın ve entellektüellerin acil rolü, küçük ekranın, eğlence ve tüketici kaygılarının sansürünü yarıp geçmektir. Bahçesinin önünde koca bir dünya olduğunu yok sayacak kadar özgür olanları uyarmaktır.

Ulu Dursun